

OĻĢERDS GROSVALDS (1884–1962). DIPLOMĀTIJAS LOMA LATVIJAS MĀKSLAS STARPTAUTISKAJĀ REPREZENTĀCIJĀ. 20. GS. 20.–30. GADI

Ginta Gerharde-Upeniece

Atslēgas vārdi: *Latvijas karoga mets, Minhenes Universitāte, Latviešu Nacionālā padome, Parīzes Miera konference, Latvijas Republikas Ārlietu ministrija, diplomātiskais dienests, Latvijas kultūras telpa, mākslas reprezentācija Eiropā*

Oļģerds Grosvalds (1884–1962), advokāta un sabiedriskā darbinieka Frīdriha Grosvalda dēls, pirmais latviešu mākslas vēsturnieks ar prestižu starptautisku izglītību. 1919. g. februārī viņš kļuva par Latvijas delegācijas sekretāru Parīzes Miera konferencē un par Latvijas valdības delegācijas vadītāju. Grosvalds bija Latvijas tiesiskās atzišanas delegācijas pārstāvju vidū Antantes Augstākajā padomē, kad Latvijas Republika ieguva starptautiski atzītas valsts statusu (1921. g. 26. janvārī). Pēc de iure atzišanas — rezidējošais ministrs, no 1921. g. maija ārkārtējais sūtņis un pilnvarotais ministrs Francijā, Somijā (1925 IX–1930 III), Polijā un Rumānijā (1930 III–1933 I), atkal Francijā, Spānijā un Portugālē (no 1934 IX). Paralēli sūtņa pienākumiem Grosvalds aktīvi piedalījās Latvijas mākslas izstāžu organizēšanā ārzemēs, īpaši uzsverama ir viņa darbība Francijā, Parīzē, 20. gs. trīsdesmitajos gados. Diplomāta postenī viņam piemita profesionāls redzējums par mākslas lietām, viņš pārredzēja procesu kopsakarības starptautiskajā telpā gan ģeogrāfiskā, gan kultūrvēsturiskā griezumā. Akcentējot O. Grosvalda devumu, publikācijas mērķis ir uzsvērt izcilas personības lomu Latvijas starptautiskās atpazīstamības veicināšanā un valsts kultūrpolitikā.

Mākslas procesu un valsts attiecību pētniecībā vienlīdz svarīgi ir izziņāt ne tikai mākslas radīšanas apstākļus, bet arī personību nozīmi, kas spēj veicināt un radīt labvēlīgu kultūrpolitisko vidi. Angļu pētnieks Nīls Malholands (*Neil Mulholland*) darbā „Māksla un mākslas pasaules definīcijas” (2005)¹, balstoties uz Artūra Danto (*Arthur C. Danto*) atziņām, uzsver, ka mūsdienās mākslas dzi-

ves jēdziens kļūst plašāks par institucionālo teoriju, tajā ienāk „mediatori”, kas nosaka notikumu nozīmi un rezonansi. Vēsturiskā perspektīvā būtiski ir akcentēt to personību lomu, kuras aktīvi darbojās starptautiskajā kultūras telpā, turklāt viņu starpniecība (mediācija) ir ietekmējusi ne tikai mākslas notikumu intensitāti, bet arī atpazīstamību un kvalitāti.

Pēc Latvijas valstiskās starptautiskās atzīšanas *de iure* (1921. g. 26. janvārī) 20. gs. 20. gadi bija laiks, kad Latvijas valsts institucionālais karkass, t. sk. ārlietu dienests, jau bija sakārtots, mākslai un diplomātijai jau bija citi uzdevumi — risināt starpvalstu sarunas un apliecināt nacionālo identitāti starptautiskajā ģeopolitiskajā telpā. Starpkaru periodā īpaši akcentējama ir kultūras diplomātijas loma un ārlietu resora darbinieku viedoklis, lēmumu pieņemšanas un pārliecināšanas dotības dažkārt bija izšķirošās Latvijas valsts starptautiskajā reprezentācijā. Šādā aspektā varam minēt Latvijas sūtņu, diplomātu un sabiedrisko darbinieku — Alfreda Bilmaņa, Kārļa Zariņa, Jāņa Lazdiņa ieguldījumu.

Dažādos kontekstos pieminēta eiropiska personība ar mākslas vēsturnieka erudīciju un organizatora talantu bija **Olģerds Grosvalds**. Rakstiskos avotos viņa paveiktais ir fiksēts saistībā ar Latvijas valsts starptautisko atzīšanu *de iure* un diplomātijas vēsturi. Grosvalda publikācijas par sabiedrībā aktuālām tēmām ir sastopamas dažādos tā laika preses izdevumos, viņš bija viens no Latvijas karoga meta veidotājiem.² Par diplomāta dzīvi rakstīti Latvijas Mākslas akadēmijas profesora

Dr. habil. art. Eduarda Kļaviņa monogrāfijā „Džo. Jāzepa Grosvalda dzīve un māksla” (2006)³ saistībā ar jaunākā brāļa — latviešu modernisma aizsācēja Jāzepa Grosvalda dzīves gaitām. 2012. g. janvārī Latvijas Republikas Ārlietu ministrijā bija skatāma izstāde „Jāzeps Grosvalds. Diplomātija un māksla” (26.01.–16.03.2012), kurā plašākai apskatei vienkopus tika izstādīta neliela daļa no Jāzepa Grosvalda memoriālās kolekcijas, kas glabājas Latvijas Nacionālajā mākslas muzejā.⁴ Ekspozīcijā bija iespēja iepazīties ar brāļu — Jāzepa un Olģerda — saraksti par mākslu, dokumentiem, fotogrāfijām un citām vizuālajām liecībām, kas fiksējušas abu tuvību, personiskos pārdzīvojumus un profesionālos iesaļaidus.

Akcentējot O. Grosvalda devumu, šīs publikācijas mērķis ir atspoguļot izcilu piemēru, kā personības loma veicināja Latvijas valsts starptautiskās attiecības kultūrpolitikā starpkaru periodā — laikā, kad Eiropā bija aktuāla internacionālu manifestāciju organizēšana un Francijai bija „favorīta” loma šī procesa virvadībā.

O. Grosvalds dzimis 1884. g. 25. aprīlī advokāta un sabiedriska darbinieka, vēlāk ārlietu dienesta pārstāvja Zviedrijā, Norvēģijā un



1. att. Grosvaldu ģimene. Pirmajā rindā no labās: meita Mērija, Frīdrihs Grosvalds, viņam priekšā Jāzeps, Marija Grosvalda, viņai priekšā Margarēte; otrajā rindā — Olģerds un Līna. Rīga, 29.09.1904. LNMM, J. Grosvalda memoriālā kolekcija

Dānijā, Frīdriha Grosvalda ģimenē. Māte — Marija Elizabete bija rosīga sabiedriskā darbiniece, vadīja Latviešu palīdzības komitejas dāmu komiteju, kas Rīgā aprūpēja karā iesaukto piederīgos un sniedza palīdzību bēgļiem. Māsas — Mērija, Līna un Margarēte, kā arī jaunākais brālis Jāzeps tika audzināti ar izpratni, ka galvenā dzīves vērtība ir izglītība. Latvijas Valsts vēstures arhīvā glabājas dokumenti, kuros uzrādītas Grosvaldu ģimenes valodas zināšanas.⁵ Personu biogrāfiskajās ziņās fiksēts, ka katrs no ģimenes locekļiem pārvalda vidēji četras svešvalodas, Līna Grosvalda uzrādījusi zināšanas septiņās valodās (pilnīgi — vācu, krievu, franču, angļu; pietiekoši — zviedru, norvēģu, dāņu). Oļģerds bez latviešu valodas pilnībā pārvaldījis četras valodas (vācu, krievu, franču, angļu), ar pietiekošu atzīmi vērtēta piektā svešvaloda — itāļu. Šādu attieksmi pret izglītību kā pamatvērtību noteica gan tēva ietekme un iespējas, gan pašu izjūta, uztverot starptautisko vidi kā pašsaprotamu dzīves un radošo domu apmaiņas telpu. O. Grosvalds beidzis Rīgas pilsētas ģimnāziju, sācis studijas Tērbatā, no 1906. g. bijis vairāku preses izdevumu līdzstrādnieks („Latvijas Druva”, „Dzimtenes Vēstnesis”, „Jaunākās Ziņas”, „Latvis”, „Brīvā Zeme” u.c.).⁶ Turpmākos gadus Grosvalds aizvadīja, iepazīstot Eiropas kultūras un mākslas centrus, viņš apmetās uz dzīvi Vācijā — Minhenē un Berlīnē, apmeklēja Bambergu, Nirnbergu, uzturējās Parīzē, daudz ceļoja. Grosvalda paziņu lokā bija ievērojami mākslas aprindu pārstāvji, kas deva iespējas arī jaunākajam brālim Jāzepam izglītoties mākslā. Estētisko gaumi un vērtību sistēmu veicināja abu brāļu kopīgi apmeklētie muzeji, izstādes, galerijas, teātri, mūzikas vakari, sabiedriskie pasākumi.⁷ 1912. g. O. Grosvalds ieguva filozofijas doktora grādu Minhenes Universitātē, aizstāvot disertāciju „Augsburgas un Nirnbergas 18. gadsimta vara grebumi”⁸, darbs novērtēts ar *magna cum laude*.⁹ Grosvalds bija pirmais latviešu mākslas vēsturnieks ar prestižu starptautisku izglītību, kas sācis savu karjeru



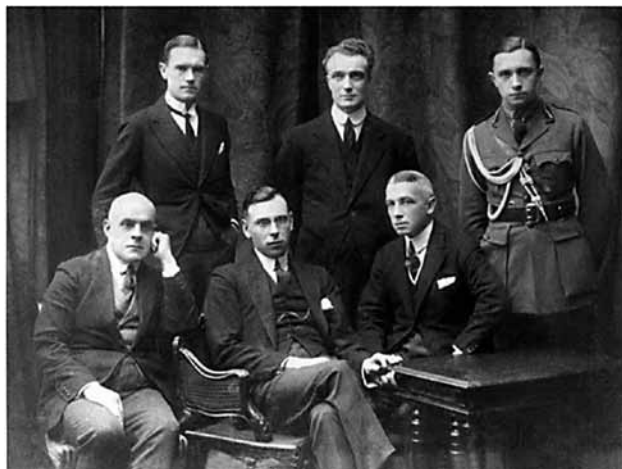
2. att. J. un O. Grosvaldi. Pēterburga, 1913. LNMM, J. Grosvalda memoriālā kolekcija

kultūras un sabiedriskās dzīves organizēšanā. Īsu laika periodu viņš strādāja par direktora palīgu Pēterburgas mākslas vēstures institūtā (1912–1913), no 1913. g. uzņēmās Latviešu mākslas veicināšanas biedrības sekretāra pienākumus.¹⁰ Šajā laikā tapa vietējai inteliģencei aktuāla grāmata „Latīņu burti mūsu rakstos” (1915).¹¹ Izdevums par gotu rakstības nomaiņas nepieciešamību un pāreju uz latīņu šriftu liecina, cik novatoriski domājošs un par savām idejām pārliecinošs tolaik bija jaunais zinātnieks. No 1915. līdz 1917. g. O. Grosvalds strādāja Petrogradas Starptautiskās tirdzniecības bankā (Pēterpils un Rīgas nodaļā), no 1917. g. decembra līdz 1918. g. aprīlim pildīja Latviešu Nacionālās padomes Ārlietu nodaļas sekretāra pienākumus, tad pievērsās politikai — no 1918. g. piedalījās Latvijas Tautas padomes sēdēs kā substituents no Latvijas Zemnieku savienības.¹²

Grosvaldu ģimenes vecākais dēls ir piederīgs pirmo Latvijas diplomātu paaudzei, kas

veikusi daudz iestrādes ārpolitikā pirmajos valsts pastāvēšanas gados. Pirmais ārlietu ministrs Zīgrīds Anna Meierovics 1919. g. 25. janvārī personīgi rakstītā vēstulē O. Grosvaldu ielūdza: „Ļoti godātais kungs! Miera konferences Latvijas delegācija aicina Jūs par šīs delegācijas sekretāru. Es būšu ļoti priecīgs, ja Jūs uzņemtos šo amatu un pēc iespējas ātrāk ierastos Parīzē.”¹³ O. Grosvalds 1919. g. februārī kļuva par Latvijas delegācijas sekretāru Parīzes Miera konferencē un dažus mēnešus vēlāk — par Latvijas valdības delegācijas vadītāju. Vēstulē brālim Jāzepam viņš rakstīja: „Meierovics ir patiesi gudrs un saprātīgs cilvēks, kas, starp citu, ļoti labi zin, ko nozīmē formas, laba uzstāšanās un — apzinīgs un korekts darbs. Te ir vēl bez manis dūšīgi strādnieki un runātāji sēdēs un sapulcēs — bet, ja es aizbrauktu, tad es pat nezinu, kas strādātu manu darbu (pasvitrojums vēstulē).”¹⁴ Valstiskuma tap-

šanas laikā Oļģerds apzinājās, cik svarīga ir Latvijas pārstāvniecība politiski izšķirīgajos pagrieziena punktos ārzemēs. Oļģerds formulēja personīgo viedokli politiski svārstīgajā 1919. g.: „Latvijas ideja ir tak kaut kas tik liels un svarīgs un tiek apdraudēta no tik daudz ienaidniekiem, kuri labi jūt, ka viņa (t. i., Latvija — O.G.) var realizēties katru brīdi, — ka pēc mana prāta tur jāpieliek roka visiem, kas tikai kaut kā var palīdzēt.”¹⁵ Z. A. Meierovics aicināja diplomātiskajā dienestā arī Oļģerda jaunāko brāli Jāzepu viņa valodu prasmju un intelekta dēļ, kā arī saskatot viņā diplomātam nepieciešamās īpašības. J. Grosvalds dzīves pēdējā — 1919. g. vasarā — kļuva par Latvijas delegācijas sekretāru Parīzes Miera konferencē un decembrī tika ieskaitīts dienestā Latvijas pārstāvniecībā Parīzē.¹⁶ Jāzepa radošo mākslas ceļu un iesākto darbību diplomātijā pārtrauca pārgāra nāve.¹⁷ Par darbu diplomātiskajā dienestā



3. att. Ārlietu ministrs Z. A. Meierovics, ministrijas darbinieki un diplomātiskie pārstāvji ārvalstīs pēc Latvijas de iure atzīšanas. Parīze. 27.–31.01.1921. Pirmajā rindā no kreisās — diplomātiskais pārstāvis Itālijā M. Valters, Z. A. Meierovics, Ministru kabineta šefs J. Lazdiņš; otrajā rindā no kreisās — valdības delegāts Francijā O. Grosvalds, diplomātiskais pārstāvis Lielbritānijā G. Bisenieks, ministra adjutants J. Tefers



4. att. Oļģerds Grosvalds — Latvijas sūtnis Francijā, Beļģijā, Nīderlandē. Parīze. 1923. Foto: Isabey. ĀMA, sūtņa K. Zariņa dokumentu kolekcija

vecākais brālis Oļģerds rakstīja: „Es neko jaukāku un lietderīgāku nevarēju iedomāties, kā mūsu kopīgs darbs šai arodā.”¹⁸

O. Grosvalds turpināja iesāktu darbu Parīzē. Līdzās Z. A. Meierovicam, M. Valteram, G. Biseniekam, J. Lazdiņam un J. Tepferam viņš bija Latvijas tiesiskās atzišanas delegācijas pārstāvju vidū Antantes Augstākajā padomē¹⁹, kad Latvijas Republika 1921. g. 26. janvārī ieguva starptautiski atzītas valsts statusu. No 1920. g. viņš bija oficiālais Latvijas valdības delegāts Parīzes Miera konferencē un Sabiedroto Augstākajā padomē, pēc *de iure* atzišanas — rezidējošais ministrs, no 1921. g. maija ārkārtējais sūtņis un pilnvarotais ministrs Francijā.

Iesākās jauns periods arī ārlietu institūciju darbā. Līdzās oficiālajiem paziņojumiem ārzemju prese rakstīja par jauno Latvijas politikas starptautisko līderu darbību: „Kas attiecas uz jauno Latvijas delegācijas vadītāju (Oļģerdu — G.G.-U.) Grosvaldu, pateicoties savai ieturētībai, takta un mēra izjūtai, viņš iekarojis simpātijas franču aprindās, ar kurām viņš uztur kontaktus un kuras viņu uzņem ar vislielāko labvēlību.”²⁰ Kaut arī viņa pamatdarbs bija saistīts ar sūtņa pienākumiem,²¹ arī turpmāk kultūra un mākslas dzīve pastāvīgi bija O. Grosvalda redzeslokā. Viņš piedalījies pirmajās sarunās par latviešu mākslas eksponēšanas iespējām ārzemēs un daudzkārt pierādījis Latvijas ierēdniecībai starptautisku dialogu nozīmību, diemžēl sākumposmā valstiskā līmenī daudzas iespējas palika neizmantotas.

Piem., jau 1921. g. tika izvirzīta ideja par vienotu Baltijas izstādi Parīzē. Latvijas, Lietuvas un Igaunijas diplomātisko pārstāvju apspriedē igauņu mākslinieks Jāns Korts piedāvāja Baltijas valstīm 1922. g. rudenī bez dalībmaksas izveidot kopīgu izstādi „Rudens salonā” (*Salon d'Automne*): „Katrai tautai — latviešiem, igauņiem un leišiem būtu sava šāle.”²² Latvijas sūtņis Francijā O. Grosvalds detalizēti aprakstīja situāciju Izglītības ministrijai, jo jautājumu par izstādes rīkošanu

bija apspriedis ar ārkārtējo sūtņi un pilnvaroto ministru Itālijā Mičeli Valteru un padomnieku M. Nukšu: „Izstādei, bez šaubām, būtu liela propagandas nozīme. (..) Sarīkojot kopīgu (pasvītrojums dokumentā) izstādi, Baltijas valstis droši varētu sastādīt lielu un interesantu mākslas darbu krājumu, kamēr katra atsevišķa valsts par sevi varbūt vēl nebūtu mākslinieciskā ziņā diezgan stipra, lai pienācīgi reprezentētos tādā lielā pasaules centrā kā Parīze. Bez tam Baltijas valstis ar tādu kopīgu kultūras manifestāciju parādītu Parīzes publikai arī politiskā ziņā vienprātības piemēru, griežot publikas uzmanību uz to faktu, ka Baltijas valstu kultūra stipri atšķiras no krievu kultūras.”²³ Kaut arī vēstulē Izglītības ministrijai minēti Valtera un Nukšas pretargumenti („Nebūtu sevišķi izdevīgi taisni latviešiem (pasvītrojums dokumentā) sarīkot izstādi kopīgi ar igauņiem un leišiem, ievērojot ievērojamo latviešu mākslas nenoliedzamo pārakumu..”)²⁴, Korta izteikto piedāvājumu Grosvalds idejas līmenī atbalstīja. Lai uzzinātu profesionāla domas, Ārlietu ministrija vērsās pie toreizējā Latvijas Mākslas akadēmijas rektora, Pilsētas mākslas muzeja direktora Vilhelma Purviša — visnotaļ respektējamas personības mākslas jautājumos. V. Purvītis, vērtējot mākslas situāciju, izcēla piedāvājuma valstisko nozīmi. Vispirms jautājums tika apspriests Akadēmijas padomē²⁵, pēc tam Izglītības ministrijā.²⁶ Jāuzsver V. Purviša spējas argumentēti izklāstīt situāciju, skaidrojot mazas valsts mākslas izstāžu reprezentēšanas politiku lielajās Rietumeiropas valstīs: „Kopīgas Baltijas valstu izstādes sarīkošanas jautājums būtu mūsu valdībai varbūt jau tagad jāpārskata tuvāki no valstiski politiska stāvokļa un ieinteresēto aprindu tieksmēm. Vistuvākā nākotnē var jau sagaidīt ielūgumus uz lielajām starptautiskajām ārzemju mākslas izstādēm, un tā kā sevišķi mazākas valstis, kā Latvija, to nevarēs citādi darīt. Domājams un paredzams, ka Eiropas mazākas tautas šinīs gadījumos rīkosies katra patstāvīgi un neatkarīgi no politiskajām

apvienībām.”²⁷ Minētais gadījums liecina, ka veiksmīgai valstu mākslas reprezentēšanai būtu nepieciešama trīs Baltijas valstu valdību vienlaicīga diplomātiskā labvēlība un finansiālais atbalsts, kā arī mākslinieku augsta profesionalitāte. Tomēr lielā politika virzījās pēc cita scenārija: „Katras valsts sāka dzīvot savu dzīvi.”²⁸

Māksliniekiem radās iespēja ceļot, apmeklēt nozīmīgus mākslas centrus un arī — pārstāvēt Latviju. Tomēr mākslas jautājumu koordinācija starp sūtniecībām, Izglītības ministriju un Ārlietu ministriju varēja būt aktīvāka. Par to liecina, piem., 1925. g. Starptautiskās dekoratīvās un industriālās mākslas izstādes (*Exposition Internationale des Arts et Techniques dans la Vie Moderne*) organizēšanas gaita. Francijas valdība uzaicināja izstādē piedalīties arī Latviju, un sūtnis O. Grosvalds darīja visu iespējamo, lai vērienīgā skate notiktu: „Pārrunājām lietu ar Igaunijas sūtni par kopējās reprezentācijas iespējām. (...) Varbūt kopējiem spēkiem izdodas tas, ko vieni paši nevaram.”²⁹ Piedāvājums apvienoties ar Igauniju vai celt atsevišķu 100 kvadrātmetru plašu paviljonu neistenojās, toties, kaut arī ar lielu novēlošanos, tomēr Latvijai bija iespēja izveidot ekspozīciju *Grand Palais* telpās. Daudzi mākslinieki guva pirmās starptautiskās atzinības 17 nominācijās. Romans Suta saņēma bronzas medaļu par „Baltara” porcelāna darbnīcā apgleznotiem šķīvjiem, Zelta medaļu izpelnījās arī Sigismunda Vidberga „Baltara” porcelāna apgleznojumi. Savukārt Jānis Muncis saņēma *Grand Prix* teātra mākslas nominācijā.³⁰

O. Grosvalda diplomātiskais dienests turpinājās, 1925. g. viņš bija Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas Rietumu nodaļas vadītājs, no 1925. g. — ārkārtējais sūtnis un pilnvarotais ministrs Somijā, no 1930. g. — Polijā un Rumānijā. Neatkarīgi no tiešā darba pienākumiem, viņš bija informēts par mākslas notikumiem Latvijā un ārzemēs, sadarbojās ar sūtniecībām, uzturēja kontaktus citās valstīs.

Latvijas pirmā valsts reprezentācija —

mākslas izstāde notika 1927. g. Stokholmā, Zviedru mākslinieku namā. Par izstādes nozīmību liecināja fakts, ka to atklāja Zviedru mākslinieku nama trīs zālēs, piedaloties Zviedrijas princim Eiženam, kas bija arī pazīstams gleznotājs.³¹ Atklāšanas runas izstādei veltīja Zviedru–latviešu tuvināšanās biedrības priekšsēdētājs Oskars Falkmanis un Latvijas sūtnis Zviedrijā Kārlis Zariņš, ar ekspozīciju iepazīs Zviedrijas valdības, muzeju, sabiedrisko organizāciju pārstāvji un mākslinieki.³²

Izstādē piedalījās 45 autori ar 137 darbiem, hronoloģiski plaši pārstāvēt latviešu mākslas kopainu. Par izstādes panākumiem vēstīja atsauksmes — gan rakstiskas, gan mutiskas atzinības, emocionāli izteikumi: „Varējis manīt, ka daudzi no viņiem (skatītājiem — G.G.-U.) ieradušies izstādē ar zināmu neuzticību, bet tā drīz vien zudusi un pārgājusi sajūsmā”³³, „mūsu gleznotāji profesors Purvīts un Ubāns tiek šeit vai gandrīz uz rokām nesti”.³⁴ Kopumā arī mākslas speciālisti par izstādi bija izteikušies atzinīgi. Tolaik Latvijas sūtnis Somijā O. Grosvalds bija piedāvājis izstādi no Zviedrijas pārvest uz Somiju un parādīt arī Helsingforsā. Diemžēl ekspozīcija par ceļojošu skati neizvērsās³⁵, jo piedāvājums tika noraidīts finansiālu iemeslu dēļ. Galvenais ieguvums pirmajā valsts organizētajā latviešu mākslas skatē ārzemēs bija starptautiskā pieredze izstāžu apmaiņas procesa sākumam.

O. Grosvaldam bija lemts 1934. g. atgriezties Parīzē un turpināt darbu diplomātiskajā dienestā, viņš atkal uzņēmās Latvijas sūtņa pienākumus Francijā (arī Spānijā un Portugālē ar sēdekli Parīzē). Šajā laikā aktualizējās ideja par Baltijas valstu kopīgas kultūras reprezentācijas nepieciešamību.

1935. g. Baltijas valstis saņēma uzaicinājumu sarīkot tautas mākslas un etnogrāfijas izstādi Trokadero pilī, Latvijā to akceptēja Ministru Kabinets.³⁶ Visas trīs valstis vienojās par kopīgas ekspozīcijas veidošanu. Iesākās periods, kurā izstādes bija valsts politikas

sastāvdaļa, Prezidents Kārlis Ulmanis bija turpmāko izstāžu patrons, izstāžu goda komitejās tika uzaicinātas valsts amatpersonas.³⁷ Ministru Kabinets piešķīra 5000 latu pēc iepriekš pieprasītas tāmes (LVL 5167,-).³⁸ Izstādes organizatoriskos jautājumus Latvijā risināja Pieminēkļu valde un Valsts vēsturiskā muzeja direktors Valdemārs Ģinters, Francijā aktīvi darbojās Latvijas sūtnis O. Grosvalds. Sagatavošanās periodā viņš steidzināja kolēģus pēc iespējas ātrāk atsūtīt darbus — mēnesi iepriekš, lai atliktu pietiekami daudz laika sagatavošanās darbam: „8144 eksponātiem jābūt Parīzē aprīļa vidū (...) Turu par savu pienākumu aizrādīt, ka tādā gadījumā tie var pienākt Parīzē par vēlu un mums latviešiem būtu ļoti neērti sabojāt vienu no pirmajiem kopējiem pasākumiem ar mūsu kaimiņiem igauņiem un leišiem.”³⁹

Izstādes sagatavošanas laikā O. Grosvalds sarakstījās ar Nacionālā mākslas un tautas tradīciju muzeja (Trokadero pili) vicedirektoru Žoržu Anrī Rivjēru (*Georges-Henri Rivière*) par muzeja telpu izvēli Baltijas tautas mākslas izstādei. Zīmīgi, ka Rivjērs — pazīstamais franču muzeologs uz sava zinātniskā darba bāzes izveidoja ekomuzejus, viņš devis savu ieguldījumu arī Starptautiskās Muzeju padomes (ICOM) dibināšanā.⁴⁰

Izstādes rezonanse bija Parīzes kultūras dzīves mērogiem atbilstoša. Presē lasāmas atsauksmes: „Visas trīs Baltijas valstis liktenīgā un aizgrābjošā vienprātībā saradušās šajā maigas gaismas aplāvētā zālē, lai runātu ar saviem tautas mākslas darbiem uz lielo kulturālo Franciju (...) Sevišķu iespaidu atstāj izstādītī „Lietuvju „dievkai” – svēto tēli nai-vā, bet izteiksmīgā koku griezumā, neveiklie, bet arvien patiesas mistikas apdvestie Kristus tēli, svētās Dievmātes”.⁴¹ Igaņu vitrīnās izcelti kokā griezti alus kausi, tautas tēpi, latviešiem — dzintara rotas, koka izstrādājumi u.c.⁴² Skate ievadīja jaunu kultūrpolitisku sadarbības modeli — Baltijas izstādes rīkot kopīgi, tā ierosināja arī O. Grosvaldu domāt par nākamajām mākslas izstādēm.”⁴³



5. att. Baltijas valstu tautas mākslas izstāde Trocadero pilī. 1935. Plakāts. LVVA

Parīze 1937. g. bija starptautiskās uzma-nības centrā, kultūras metropolē notika Starptautiskā mākslas un tehnikas izstāde (*Exposition Internationale des Arts et Techniques*), kas vēsturē ierakstījies kā unikāls notikums, tas ieguvis arī ideoloģiju pretnostatījuma un savstarpēja izaicinājuma simbolisku nozīmi. Kā arhitektoniski un tēlnieciski giganti ar savu monumentalitāti izcēlās grandiozie PSRS un Vācijas paviljoni, kur ērglis un monumentālā Veras Muhinas skulptūra „Strādnieks un kolhozniece”, viens otram pretim simbolizēja Eiropas politisko spēku samērus.

Starptautisko izstādi, atskatot 101 šāvienam, pie Trocadero pils kāpnēm 1937. g. 25. maijā atklāja Francijas prezidents Alberts Lebrēns (*Albert Lebrun*). Pasākuma grandiozā atklāšana bija „franču nācijas patriotiskuma manifestācija”⁴⁴. Tomēr nenoliedzams bija notikuma starptautiskais vēriens. Latvijas kultūrpolitikā izstāde bija prestiža lieta, tās organizēšanai izveidoja Nacionālo komiteju.



6. att. Latvijas ekspozīcijas kopskats Pasaules mākslas un tehnikas izstādē Parīzē. 1937. ĀMA, M. Tomsones dokumentu kolekcija

Kopējā paviljona autors igauņu arhitekts Aleksandrs Nirnbergs ierosmes guvis somu arhitektūrā⁴⁵, ēkas fasādē redzami lietuviešu tēlnieka Joza Mikēna tēlnieciskie cilņi, kopējā vestibilā trīs Baltijas valstu vienotību simbolizēja latviešu tēlnieka Gotlība Kaņepa kompozīcija — latvietis, lietuvietis un igauņis. Tie kā heroiski tēli balstās uz viena zobena.

Latvijas ekspozīcijas galvenais iekārtotājs bija R. Suta, viņa vadībā strādāja Arvīds Iraids, kā arī vietējie franču palīgi. Presē atrodam ekspozīcijas aprakstus, kas radīja priekšstatu par Baltijas paviljona iekārtojuma kvalitātēm: „Piemērojoties ģeogrāfiskajam stāvoklim, Latvijas telpa novietota vidū. Visas trīs telpas savienotas savā starpā un ir vienāda lieluma — ap 21 metru garas un 9 metrus platas. Ieejot Latvijas daļā, gala sienas centrālais akcents ir Ludolfa Liberta gleznojums, kas simboliski attēlo valsts ideju un attīstību. Abās pusēs gleznojumam novietotas divas Kārļa Zāles skulptūras. Līdzās tautisko elementu atspoguļojums telpas ārējā sienā iebūvētās vitrīnās, kurās izvietoti au-

dumi, koka priekšmeti, keramika, sudraba un kristala izstrādājumi no daiļamatniecības izstādēm, privātpersonām, firmām, Rīgas daiļamatniecības skolas. Zāles logus rotā Anša Cīruļa vitrāža ar saimnieciska rakstura motīviem (A. Kālerta firma). Ekspozīcijas pretējā pusē virs gala sienas pie ieejas Igaunijas telpā ir skatāma mākslinieka Ludolfa Liberta gleznāta liela Valsts prezidenta ģimēne.”⁴⁶ Arhīva materiālos fiksēts iekšējās telpas foto, kurā, neskatoties uz priekšmetu atšķirību — gleznām, skulptūrām, lietišķās mākslas izstrādājumiem un to daudzumu, vidū izvietota puķu dobe valsts karoga krāsās. Romana Sutas iekārtojums bija pārlicenošs izstādes koptēla paraugs, kas radīja gan gaumes un stila izjūtas iespaidu, gan atturīga interjera efektu. Kopīgajā izstādes ceļveidī, kurā aprakstīta katra paviljona un valsts prezentācija, Latvijas ekspozīcijā uzsvērtā nācīgas attīstības ideja un nacionālais stils, ko veido daudzie priekšmeti — no mēbelēm un vitrāžām līdz lietišķās mākslas izstrādājumiem.⁴⁷

Baltijas valstu paviljonu atklāja 1937. g. 17. jūnijā, tajā trīs kaimiņvalstu vārdā runas teica lietuviešu izstādes komisārs Ladas Natkevičiuss, Francijas tirdzniecības ministrs Pols Bastids, Igaunijas ekonomikas ministrs Karls Selters. Atklāšanā klāt bija visu trīs Baltijas valstu sūtņi, citu valstu izstāžu komisāri. Baltijas valstu paviljons nav vienkārši triju valstu ekspozīcija, tai ir arī simbolisks vēstījums, jo „simbolizē triju Baltijas valstu ciešo politisko un kulturālo saistību”⁴⁸.

Paviljonā rosību ienesa jaunkundzes latviešu tautas tērpos, kuras pildīja gidu un ekspertu uzdevumus un reizē demonstrēja latviešu tautas tērpus. Viņu vidū bija arī pirmā Latvijas ārlietu ministra Z. A. Meierovica meita Ruta. Viņa preseī stāstīja: „Publikas ļoti daudz (..) Mūsu paviljona darbinieces apber ar jautājumiem. Prasa par Latviju, tās dabu, valodu, vēsturi, ražojumiem (..) Tas ir patīkams konstatējums, ka Latvijas novietne ar saviem jaukumiem veic tik lielu propagandu mūsu zemei”.⁴⁹ Laikrakstā „Jaunākās Ziņas” aprakstīta Francijas prezidenta A. Lebrēna vizīte 29. oktobrī, kad viņu pavadīja trīs Baltijas valstu sūtņi — Dr. Grosvalds, Dr. Strandmanis un Dr. Klims.⁵⁰

Latviešu mākslinieki ieguva daudzus nozīmīgus apbalvojumus, viņu vidū — K. Zāle (*Grand Prix*), G. Kaņeps (Zelta medaļa), A. Cīrulis, G. Kruglovs (Sudraba medaļas), R. Suta, R. Pelše (Goda diplomu) u.c. Goda diplomu saņēma arī Latvijas Mākslas akadēmija, zelta medaļu — Valsts amatniecības skola Rīgā.⁵¹

No 1939. g. 27. janvāra līdz 5. martam *Jeu de Paume* muzejs Parīzē izstādīja latviešu mākslinieku gleznas, skulptūras un lietišķās mākslas priekšmetus. Piepildījās vērienīgas idejas realizācija Latvijas un Francijas valstu augstākā līmenī — izstādei iecēla patronus — Francijas Republikas prezidentu A. Lebrēnu un Latvijas Valsts prezidentu K. Ulmani. Goda prezidijā bija ārlietu ministrs V. Munters, izglītības ministrs J. Auškāps, Rakstu un mākslas kameras pilnvarnieks J. Druva, Valsts mākslas muzeja direk-

tors B. Dzenis, Mākslas akadēmijas rektors J. Kuga u.c. Izstādes ģenerālkomisārs bija V. Purvītis, komisārs — E. Šveics, abi bija arī goda komitejas locekļi. Pirmās sarunas jau iesākās 1935. g., pamazām turpinājās notikuma sagatavošana. 1938. g., iepazīstoties ar Kopenhāgenā notikušās latviešu mākslas izstādes materiāliem, O. Grosvalds rakstīja Izglītības ministrijas Vispārīgai daļai: „Izsaku savu gandarījumu par to, ka izstādāmo gleznu skaitu varēs palielināt līdz 135 un skulptūru skaitu līdz 17. Kaut gan Jūs man rakstiet, ka jaunu mākslinieku saistīšana izstādē neesot paredzēta, tad man tomēr pēc labākās sirdsapziņas vēlreiz jāatkārto, ka es ļoti vēlētos izstādē arī māksliniekus: Strunki un Sutu. Abi pēc mana uzskata ir radījuši vērtīgus darbus, kuru izstādīšana taisnī Parīzē būtu vēlama.”⁵² O. Grosvalds rūpējās arī par to, lai skatē būtu izstādīti brāļa J. Grosvalda darbi: „Es pats izmeklēšu un šeit izstādē atvedīšu 5 mazas J. Grosvalda gleznas un ceru, ka no muzeja varēs atsūtīt vienu lielāku. Direktors Dezarrois ļoti vēlējas saņemt gleznu, kura attēlota profesora Vīpera grāmatā — „Trīs krusti”.”⁵³ Galīgajā variantā izstādē bija apskatāms J. Grosvalda darbs — „Bēgļi (Vecais bēglis)” (1917), kas demonstrēja izcilu latviešu modernisma paraugu. Sūtnis rūpējās arī par izstādes kopvērtību un ieteica vestibilā novietot uz audekla uzgleznotu Latvijas karti *gris-beige vai chamois-jaune-clair* krāsās.⁵⁴

Izstādi, kurā kopumā bija skatāmi 187 darbi, 27. janvārī atklāja Francijas izglītības ministrs. To dokumentēja katalogs, kurā par latviešu mākslu rakstīja franču mākslas kritiķis Moriss Bedels, latviešu mākslas vēsturnieks Jānis Siliņš, tautas mākslu raksturoja Valdemārs Ģinters.⁵⁵

Atklāšanā Grosvalds uzsvēra abu valstu izstāžu apmaiņas nozīmi, latviešu mākslā akcentēja gan Rietumeiropas mākslas ietekmes, gan nacionālo identitāti.⁵⁶ Izstādē bija iespēja iepazīt latviešu lielmeistarus V. Purvīti un J. Rozentālu, jaunos, radikālos



7., 8. att.
Francijas prezidents
A. Lebrēns un Latvijas
sūtnis O. Grosvalds Latvijas
mākslas izstādē muzejā
Jeu de Paume. Parīze.
1939. g. 11. febr. ĀMA,
Latvijas Republikas
sūtniecība Parīzē



gleznotājus, kas pievērsušies tālāka franču mākslai — J. Kazaku, J. Grosvaldu, J. Liepiņu, O. Skulmi, U. Skulmi, N. Strunki, Ģ. Eliasu, L. Svempu, V. Toni un K. Ubānu. Vienlaicīgi B. Džeņa, K. Jansona, E. Meldera, M. Skulmes, G. Šķiltera, T. Zaļkalna un K. Zemdegas darbi atspoguļo latviešu tēlniecības attīstību. Latvijas karte bija centrālais akcents muzeja vestibilā, ar nacionālajiem un etnogrāfijas motīviem iepazīstināja tautas mākslas ekspozīcija, ko iekārtoja O. un J. Grosvaldu māsasmeita Mērija Grīnberga.

1939. g. 11. februārī izstādi apmeklēja Francijas prezidents A. Lebrēns ar kundzi,

viņa ieinteresētību apliecināja fakts, ka viņš izstādē uzkavējās ilgāk kā tas parasti pieņemts valsts galvu apmeklējumos.⁵⁷ Par izstādes darba organizāciju sūtniecībā liecina Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas Politiskā arhīva dokumenti, kas saglabājušies no izstādes iekārtošanas. Piem., Grosvalda svarīgāko risināmo lietu saraksts, kur meklēts finansējums transportam, apdrošināšanai, apspriesti kataloga izdošanas un citi jautājumi. Sūtniecība veikusi pasūtījumu preses aģentūrai „Lit tout. Renseigne sur tout” (Lasa visu. Sniedz informāciju par visu) par izstādei veltīto rakstu un recenziju izgriezumu piesū-

tīšanu. Firma sūtījusi uz sūtniecību vairākus simtus izgriezumus — vissīkāko informāciju no kultūras un citu ziņu sadaļām.⁵⁸

Francijas preses izdevumos parādījās pozitīvas atsauksmes par izstādi. O. Grosvalda atskaite par izstādes norisi ārlietu ministram V. Munteram: „Mūsu listē 46 numuri liecina par to, cik dzīvi un lietišķi franču prese atsaukusies uz mūsu pirmo vispārējo mākslas izstādi Parīzē. Tur atrodami ne tikai visi lielākie un galvenākie franču laikraksti, bet arī pazīstamākie mākslas kritiķu vārdi. Līdzās vispārēja rakstura informācijai, kas sniegta *Après-Midi*, *L'Art Vivant* u.c. par izstādi rakstījuši atzīti mākslas kritiķi *Le Temps* (René Jean), *Beaux-arts* (Georges Waldemar, Assia Rubinstein), *L'Excelsior* (Louis Vauxcelles), *Le Figaro* (Raymond Lécuyer), *Le tribune des Nations* (Madelaine Porties) u.c.”⁵⁹ Piem., Žorža Bessona apskatā „Māksla no Latvijas” (*L'art de la Lettonie*) laikrakstā *L'Humanité* rakstīts: „Paskatieties uz Annusa, Artuma, Breikša, Kazaka, Liepiņa, Purviša, Svempa, Ubāna iedvesmas pilnajiem darbiem, visi labi koloristi. Māksla parāda brīvu reālismu, gan skaudrumu, bagātību, īpašu jūtību, spēcīgi integrējusies tautas dzīvē un tās dzimtajās saknēs.”⁶⁰ Franču preses rindas citēja arī Latvijas laikraksti: „Latviešu māksla mums, frančiem, ir patiesi atklājums. Neskatoties uz franču ietekmi, vesela talantu plejāde apbrīnojamā svaigumā, skaidrībā un prasme mums rāda latviešu mākslas īpatnības. Šī izstāde patiešām ir Latvijas triumfs.”⁶¹

Latviešu presē fiksēta notikuma gaita. Raksti „Franču prese turpina cildināt latviešu mākslu”,⁶² „Sevišķs pagodinājums Latvijas mākslai Parīzē”⁶³ u. c. liecina par neapstrīdamu kvalitāti, kādu latviešu māksla ir sasniegusi. Atzinības vārdi veltīti izstādes ģenerālkomisāram V. Purvitim, viņš pārliecinoši pārstāvēja valsti ne tikai kā izstāžu organizators, bet ar atbildību pildīja ārlietu protokolā iekļautos pienākumus oficiālos pasākumos, augstāko personu privātās audiencēs. Par panākumiem liecināja arī fakts, ka izstādes

apskates termiņu pagarināja par vienu nedēļu ilgāk — līdz 5. martam. Skates laikā nopirka Ģ. Eliasa, J. Kugas, L. Liberta, V. Purviša, L. Svempa darbus, par ko Francijas Izglītības ministrijas sarakste turpinājās ar katru mākslinieku personīgi.⁶⁴

Veiksmīgo pasākuma norisi vērtēja arī pēc diplomātijas un spējas reprezentēt valsti. Saistībā ar sūtņa O. Grosvalda aktīvo iesaistišanos izstādes norises detaļās, kas nebūt nebija viņa tiešais pienākums, Hugo Vītols pēc šī notikuma rakstīja: „Viņu 1939. gadā Parīzē pacēla tai laimīgajā stāvoklī, kur laiks, vieta un personas saskaņojās trīsvienībā: *The right man in the right place, at the right time* (Pareizais cilvēks īstajā vietā un īstajā laikā) (...) O. Grosvalds runāja vācu valodā kā literāts un franču — kā diplomāts. Pēc gara un līdzības mākslinieks un dvēseliski ļoti tuvs savam brālim, ievērojamam latviešu māksliniekam Jāzepam Grosvaldam.”⁶⁵

Latviešu mākslas reprezentācijas veiksmē bija iespējama, pateicoties ne tikai personīgi O. Grosvalda iniciatīvām, bet arī labvēlīgiem apstākļiem, kad Francija bija internacionālās kultūrpolitikas līdere starpkaru periodā, kas akumulēja mazāko valstu interesi par pasaules kultūras centru — Parīzi. Tie bija ne vien katra atsevišķa mākslinieka individuāla interese, bet arī mākslas un arī izglītības oficiālu kontaktu vektori, virzīti konkrētas un, protams, apsveicamas politikas realizēšanā. Šo procesu iezīmē arī Fransuā Šobē (*François Chaubet*) un Lorāns Martēns (*Laurent Martin*) pētījumā „Kultūras sakaru vēsture mūsdienu pasaulē” (2011): „Šī starptautiskā kultūrpolitika kļūst par oficiālo valsts politiku vispirms Eiropā starpkaru periodā, bet pēc tam trīsdesmito gadu beigās ASV. Tajā Francija spēlēja vadošo — „pilota” — lomu kā pasaulē pirmā valsts, kas jau 20. gs. sākumā attīsta virkni valsts kultūras iestādes — institūtus, skolas un licejus, vienlaicīgi veidojot Parīzē visai pieticīgu šīm funkcijām atbilstošu administratīvo aparātu.”⁶⁶

Līdz ar to izskaidrojama labvēlība, ka šajā pašā gadā (1939) latviešu mākslas izstādi tālāk parādīja arī Londonā. No Latvijas puses skati organizēja Vilhelms Purvītis un Erasts Šveics, Latvijas sūtnis Lielbritānijā Kārlis Zariņš, kurš arī bija sūtnis Zviedrijā, kad notika pirmā ārzemju izstāde (1927). Kārļa Zariņa idejas atbalstītājs bija Angļu–baltiešu biedrības prezidents Alfrēds Bosoms. Abi pārstāvji apmeklēja Parīzes izstādi, lai būtu salīdzinošs iespaids. Lidzīgi Grosvaldam, arī Zariņš uzskatīja, ka bija nepieciešama gan profesionālās mākslas ekspozīcija, gan tautas māksla. Skate notika Karaliskās Britu arhitektu galerijas telpās. Izdots katalogs ir fiksēta liecība par šo notikumu, tā ievadu rakstīja A. Bossoms, J. Siliņa un V. Gintera raksti bija Parīzes izdevuma tekstu angļu versija, izstādē kopumā bija skatāmi 175 darbi.⁶⁷

Mākslas dzīves organizētāji turpināja domāt par Latvijas valsts reprezentāciju un turpmākiem izstāžu piedāvājumiem, tomēr Latviešu mākslas tālaika triumfs bija kāda neatgriezeniska etapa noslēgums. Latvijas māksla izstādēs ārzemēs 20. gs. trīsdesmitajos gados bija guvusi jaunas starptautiski atzītas kvalitātes. Augstais mākslinieciskais sniegums veiksmīgi kļuva par valsts ārpolitikas un kultūras vienotu panākumu. Bet Eiropā bija sācies karš, līdz ar to Latvija nevarēja pastāvēt ārpus šīs nežēlīgās „spēles noteikumiem”. Otrais pasaules karš un padomju okupācijas gadi bija laiks, kas pārrāva latviešu mākslas atpazīstamību Rietumeiropā.

Pēc Francijas okupācijas 1940. g. vasarā O. Grosvalds kopā ar diplomātisko korpusu pārcēlās no Parīzes uz Viši. Viņš neatzina padomju okupācijas laika Latvijas valsts un pārvaldes iestādes par likumīgām, 1940. g. oktobrī viņu formāli atbrīvoja no amata sakarā ar ārlietu resora likvidāciju. Pēc tam Grosvalds nepilnus trīs gadus dzīvoja Francijas dienvidos — Nicā (1942–1945), tad atgriezās Parīzē. Iespēju robežās viņš turpināja darboties sabiedriskajā dzīvē atbilstoši toreizējām iespējām un apstākļiem, saņe-

mot Francijas Ārlietu ministrijas ierobežotu atbalstu un saglabājot ministra titulu un diplomātiskas privilēģijas. Sākās latviešu trimdas laiks. Grosvalds rūpējās par latviešu inteliģenci Francijā, kā arī rakstīja par tās problēmām. No 1954. g. bijušais Latvijas sūtnis darbojās apspiesto Eiropas tautu asamblejā (ACEN — *Assembly of Captive European Nations*), piedalījās tās pilnsapulcēs, apmeklēja Ņujorku.⁶⁸ O. Grosvalds miris 1962. g. 12. septembrī Parīzē, krēmēts. Pelnu urna zināmu laiku glabājās Perlašēza kapsētas kolumbārijā.

O. Grosvalda ieguldījums kultūras reprezentācijā ir būtisks, jo viņš ir bijis klātesošs ne tikai svarīgu lēmumu pieņemšanā, bet arī atrisinājies šķietami neatrisināmas konfliktsituācijas. Diplomāta postenī viņam piemita profesionāls redzējums par mākslas lietām, viņš pārrādēja procesu kopsakarības starptautiskajā telpā gan ģeogrāfiskā, gan kultūrvēsturiskā griezumā. Jāatzīmē, ka O. Grosvalds pārstāvēja ne vien Latvijas, bet arī Baltijas kopīgās intereses Eiropas kultūrpolitikā, par ko liecina neskaitāmi dokumenti un runas. Grosvaldam bija starptautiska pieredze un plašas zināšanas, viņš prata tās pielietot praksē un reizē risināt praktiskas ar kuratora pienākumiem saistītas problēmas.

Grosvaldam vienmēr piemita valstiska pozīcija kultūras jautājumu risināšanā, diplomāts raksturots arī kā atsaucīgs un iejūtīgs sarunu biedrs. Noslēdzot sūtņa pienākumu pildīšanu tikai vienā posmā — Somijā 1930. g., Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumentos varam lasīt Grosvalda darba vērtējumu: „... no šejienes izbrauc uz savu jauno darba vietu Varšavā vietējais Latvijas sūtnis un pilnvarotais ministrs Dr. Oļģerds Grosvalds, kas kopš 1925. g. reprezentējis Somijā savu valsti. (...) Viņš bija pastāvīgi *au courant des choses*⁶⁹ ne tikai politikā, bet arī kultūras un mākslas laukā. (...) Viņš sekoja ar neparastu interesi arī savas dzimtenes notikumiem, kas savukārt veicināja mūsu interesi par Latvijas apstākļiem. Attiecības, kuras sūtnis Gros-

valds nodibināja, viņš pratis arī uzturēt.”⁷⁰

Argumenti, ka Latvijas māksla Eiropā bija atzīta un novērtēta, no jauna bija jāatgādina pēc neatkarības atgūšanas (1991), jo Latvijas vārds bija izdzisis no Eiropas kultūras atmiņas. Laikā, kad jautājums par mūsu piederību Eiropas kultūras telpai ir neapstrīdams un joprojām aktuāls, O. Grosvalda starpkaru periodā veiktās iestrādes un ieliktais fundamenta mākslas reprezentācijā ir intelektuāla investīcija arī šodienas kultūrpolitikā.

Publikācijas sagatavošanā izsaku pateicību Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas Politiskā arhīva bijušajai vadītājai Sarmītei Šavējai un pētniecei Silvijai Krīževicai.

Avoti un piezīmes

- ¹ Mullholand N. Definitions of Art and the Art World. In: Rampley, Mathew. *Exploring Visual Culture*. Edinburrwsegh: Edinburgh University Press, 2005. p. 27.
- ² Grosvalds O. Latviešu karogs — Latvijas valsts karogs. *Latviešu Strēlnieks*. 1934, 1. janv.
- ³ Kļaviņš E. *Džo. Jāzepa Grosvalda dzīve un māksla*. Rīga: Neputns, 2006.
- ⁴ Jāzepa Grosvalda (1891–1920) mākslas darbu un dokumentālo materiālu kolekcija Latvijas mākslas vēsturē ir unikāla. Grīnbergu ģimenes kolekciju — Jāzepa Grosvalda māsasmeitas, ilggadējās Valsts Mākslas muzeja bibliotēkas vadītājas Mērijas Grīnbergas (1909–1975) glabātos materiālus pārmantoja Emīlija Gaziņa. Pēc viņas nāves 2003. g. par kolekcijas un arhīva īpašnieci kļuva Helēna Kumelāne, kas 2004. g. to pārdeva Latvijas Nacionālajam mākslas muzejam. Kolekcija ir skaitliski apjomīga — vairāk par diviem tūkstošiem vienību laika robežās no 19. gs. beigām līdz 20. gs. vidum. Tā sastāv no gleznām, akvareļiem, zīmējumiem un uzmetumiem, skiču burtnīcām, vēstulēm, dienasgrāmatām, pastkartēm, fotogrāfijām un citām dokumentālām liecībām. Liela daļa šo materiālu jau ir bijusi eksponēta 1991. g. Grosvalda simtgades izstādē Valsts Mākslas muzejā (tagad — Latvijas Nacionālais mākslas muzejs).
- ⁵ LVVA, 2570. f., 14. apr., 516. l., 1. lp.; 519. l., 1. lp., 522. l., 266. lp.; 517. l., 5. lp.; 518. l., 92. lp.
- ⁶ LVVA, 2570. f., 14. apr., 522. l., 267. lp.
- ⁷ Kļaviņš E. *Džo. Jāzepa Grosvalda dzīve un māksla*. 75.–95.lpp.

- ⁸ LVVA, 2570. f., 14. apr., 522. l., 288. lp.
- ⁹ Ar lielu uzslavu (*latīņu val.*), diploma pilns tulkojums — LVVA, 2570. f., 14. apr., 522. l., 287. lp.
- ¹⁰ *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki 1918–1991*. Biogrāfiska vārdnīca. Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbickis. Rīga: Zinātne, 2003. 126.–127. lpp.
- ¹¹ Grosvalds O. *Latīņu burti mūsu rakstos*. Rīga: (b. i.), 1915.
- ¹² LVVA, 2570. f., 14. apr., 522. l., 267. lp.
- ¹³ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, Jāzepa Grosvalda memoriālā kolekcija (turpmāk — LNMM VMM JGM) LNMM VMM JGM–1976. LNMM VMM JGM–1586.
- ¹⁴ LNMM VMM JGM–1586.
- ¹⁵ Turpat.
- ¹⁶ *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki 1918–1991*. Biogrāfiska vārdnīca. 125. lpp.
- ¹⁷ Kļaviņš E. *Džo. Jāzepa Grosvalda dzīve un māksla*. 272. lpp.
- ¹⁸ LNMM VMM JGM–1586.
- ¹⁹ Dalībvalstis 1921. g. 26. janvāra sanāksmē: Lielbritānija, Francija, Beļģija, Japāna, Itālija.
- ²⁰ M. d'A. Dans les États Baltiques. La presse locale et la reconnaissance du droit. *L'Europe Nouvelle*, Paris, 1921, 26 Mars. LVVA, 2570. f., 14. apr., 520. l., 134. lp.
- ²¹ *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki 1918–1991*. Biogrāfiska vārdnīca. 126. lpp.
- ²² 1922. g. sarīkojamās Baltijas tautu mākslas izstādes lietā. O. Grosvalda vēstule Izglītības ministrijai. LVVA, 1632. f., 2. apr., 1110. l., 58. lp.
- ²³ Turpat.
- ²⁴ Turpat, 59. lp.
- ²⁵ V. Purviša vēstule Ārlietu ministrijas Politiski ekonomiskajam departamentam uz pieprasījumu no 30. augusta, 1921. Nr. 14699. LVVA, 1632. f., 2. apr., 1110. l., 62. lp.
- ²⁶ Turpat.
- ²⁷ Turpat, 62. lp. o.p.
- ²⁸ Andersons E. *Latvijas vēsture 1920–1940*. Ārpolitika. I. Stokholma: Daugava, 1982. 234. lpp.
- ²⁹ LVVA, 2574. f., 4. apr., 417. l., 18. lp.
- ³⁰ *Latvija Parīzē*. 1925.1937. Izstādes katalogs. Rīga: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, 2012. 48.–49. lpp.
- ³¹ V. P–ts. (Visvaldis Peņģerots) Tēlojošas mākslas: Hronika. *Ilustrēts Žurnāls*. 1927. Nr. 12. 395. lpp.
- ³² Turpat.
- ³³ Turpat.
- ³⁴ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1112. l., 9. lp.
- ³⁵ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1112. l., 21. lp.

- ³⁶ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1122. l., 7. lp.
³⁷ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1122 l., 40., 41. lp.
³⁸ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1122. l., 13. lp.
³⁹ ĀMA. Latvijas Republikas sūtniecība Parīzē.
⁴⁰ Poulot D. *Musée et museologie*. Paris: La Découverte, 2005. P.11.
⁴¹ Vītols H. Baltijas valstu tautas mākslas izstāde Parīzē. *Atpūta*. 1935. Nr. 155.
⁴² Turpat.
⁴³ LVVA, 1632. f., 2. apr., 1126. l., 7.–9. lp.
⁴⁴ A. A. Pasaules izstāde atver savus vārtus. *Jaunākās Ziņas*. 1937. 25. maijs.
⁴⁵ Hallas–Murula K. *Funkcionalism Eestis*. Nāituse katalog. Tallin: Eesti Arhitektuurimuseum, 2002. Lk.78, 79.
⁴⁶ Ko Latvija rādīs pasaules izstādē Parīzē. *Rīts*. 1937. Nr. 111. 23. apr.
⁴⁷ *Exposition internationale. Paris 1937. Arts et Techniques dans la vie moderne. Le guide officiel*. Paris: La société pour le development du tourisme, 1937. P. 37, 38.
⁴⁸ A. A. Baltijas paviljons pasaules izstādē. Speciālziņojums „Jaunākām ziņām no Parīzes”. *Jaunākās Ziņas*. 1937. 25. maijs.
⁴⁹ V.G. Citronkoka mēbeles no bērza. Apmeklētāju tūkstoši apbrīno Latvijas telpu pasaules izstādē. *Rīts*. 1937. 27. jūn.
⁵⁰ Raudzēpa V. *Latvija Parīzē*. 1925.1937. Izstādes katalogs. Rīga: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs. 2012. 45. lpp.
⁵¹ *Ansīs Cīrulīs. Saules pagalmos*. Sast. Rūta Rinka. Rīga: Neputns, 2008. 258. lpp.; Raudzēpa V. *Latvija Parīzē*. 1925.1937. 49–59. lpp.
⁵² ĀMA. Latvijas Republikas sūtniecība Parīzē.
⁵³ Turpat.
⁵⁴ No franču val. *gris-beige* — pelēki bēšs, *chamois-jaune-clair* — gaiši dzeltens zamšādas tonis.
⁵⁵ Exposition d'art de la Lettonie (Peinture, Sculpture et Art Populaire). 27 janvier–28 février 1939. Catalogue. (Rīga: b.i.), 1939.
⁵⁶ Turpat.
⁵⁷ V. G. Lebrēns apmeklē latvju mākslas izstādi. *Rīts*. 1939. 12. febr.
⁵⁸ „Lit tout. Reseigne en tout” ce qui est publié dans les Journaux et Publications de toute nature et en fournit les Extraits sur tons sujets et Personalités. (Lasīts viss. Ziņots par visu, kas ir publicēts žurnālos un visa veida publikācijās un izvilkmumos par attiecīgo tēmu un personām.)
⁵⁹ ĀMA. Latvijas Republikas sūtniecība Parīzē.
⁶⁰ Besson G. L'art de la Lettonie. *L'Humanite*. 1939, 25 février.
⁶¹ Šī izstāde patiešām ir triumfs. *Rīts*. 1939. 31. janv.
⁶² A. A. Franču prese turpina cildināt latviešu mākslu. *Jaunākās Ziņas*. 1939. 4. febr.
⁶³ ĀMA. Latvijas Republikas sūtniecība Parīzē.
⁶⁴ Turpat.
⁶⁵ Vītols H. *Atmodas atbalsis*. (Stokholma): Ziemeļblāzma, 1969. 298. lpp.
⁶⁶ Chaubet F., Martin L. *Histoire des relations culturelles dans le monde contemporain*. Paris: Armand Colin, 2011. P. 86.
⁶⁷ Exhibition of the Art of Latvia. (Painting, Sculpture and Crafts). Rīga, 1939. P. 38.
⁶⁸ Kāpēc tautieši atstāj Franciju. Saruna ar Dr. O. Grosvaldu. *Laiks*. 1954. 5. okt.
⁶⁹ Būt informētam par visu aktuālo (*franču val.*).
⁷⁰ LVVA, 2570. f., 14. apr., 521. l., 147. lp.

OĻĢERDS GROSVALDS (1884–1962). THE ROLE OF DIPLOMACY IN THE INTERNATIONAL REPRESENTATION OF LATVIAN ART. 1920S–1930S

Ginta Gerharde-Upeniece

Summary

Key words: *design of the Latvian national flag, University of Munich, Latvian National Council, Paris Peace Conference, Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia, diplomatic service, Latvian cultural space, art representation in Europe*

Oļģerds Grosvalds (1884–1962), son of the lawyer and public person Frīdrihs Grosvalds, was the first Latvian art historian with prestigious international education. In February 1919, he became the secretary of the Latvian delegation in Paris Peace Conference and the leader of Latvian government; Grosvalds was among the representatives of the delegation for legal recognition of Latvia in the Higher Council of Entente when the Republic of Latvia acquired the status of an internationally acclaimed state (26 January 1926). After recognition *de iure*, he was the residing minister, from May 1921 — Ambassador extraordinary, and plenipotentiary minister in France, Finland (September 1925–March 1930), Poland and Romania (March 1930–January 1933), then again in France, Spain and Portugal (from September 1934). Alongside the responsibilities of the ambassador, Grosvalds took an active part in the organisation of Latvian art exhibitions abroad, and his activity in France, Paris, in the 1930s should be specially highlighted. As a diplomat he had a professional view of art issues, he saw procedural interconnections in the international space in geographic as well as in cultural-historical aspect. The goal of the publication is to accentuate the contribution of O. Grosvalds highlighting the role of the outstanding personality in facilitating the international identification of Latvia and state cultural policy.